

Şeyh Gâlib Divanı'nda Manzum Hikâyeler (*)

Bülent ŞİĞVA (**)

Öz: Günümüzdeki hikâye ve romanın aslı Klasik edebiyattaki mesnevilere dayanmaktadır. Çünkü hikâye ve romanlarda yer alan üç hâl kanunu yani zaman, mekân ve şahıs kadrosu mesnevilerde de aynen manzum olarak yer alır. Divan edebiyatında çok eski gelenekten kaynaklanan bir husus nazmın nesirden daha ön planda olduğudur. Bundan dolayı bütün edebi türler, fıkıh, tıp, tefsir gibi eserlerde bile nesirle değil, nazımla anlatım yolu genellikle tercih edilmiştir. Dolayısıyla dönemin hikâye ihtiyacı da çoğu zaman nesirle değil, nazımla karşılanmıştır. Bunun için kafiye bulma kolaylığından dolayı ve konuyu ihata etmede en uygun nazım şekli mesnevi olmuştur. Şiir dışına çıkmak istemeyen ama hikâye anlatmak isteyen kişiler çözüm yolu olarak mesneviye başvurmuşlardır. Hüsn ü Aşk isimli tasavvufi ve alegorik bir eser yazan Şeyh Gâlib de divanında mesnevi nazım şekliyle manzum hikâyeler kaleme almıştır. Hikâyelerinde nasihat verme tavrını da sergileyen Şeyh Gâlib sekiz tane manzum hikâye kaleme almıştır. Hikâye-hikâyet başlıklarıyla da manzum hikâye yazdığını haber vermiştir. Bu tebliğde manzum hikâye geleneği hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Şeyh Gâlib Divanı'nda yer alan sekiz manzum hikâye, şekil ve muhteva bakımından değerlendirilecektir. Hikâyelerde geçen beyitlerin bazıları günümüz Türkçesi'ne aktarılarak verilmek istenen nasihat ya da ana fikir ifade edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Gâlib, Divan, manzum hikâyeler.

Poetic Narratives In The Divan of Şeyh Galib

Abstract: The origin of the present day's narrative and novel is predicated on "masnavi" in classical Turkish literature. Because, the rule of three states; that is, time, setting and casting in narratives and novels takes place exactly the same way in verse in masnavi as well. There is a canon in Divan literature which goes back to the very beginning that verse precedes prose. Consequently, in all genres of literature, even in writings of fields such as fiqh, medicine and tafsir, it was usually preferred to narrate not through prose but through verse. Accordingly, the need for narration of the period was mainly supplied with the verse, not the prose. Therefore, masnavi became the most appropriate poetic genre owing to its convenience to find rhyme and in terms of encompassing the topic. Those who wanted to narrate but not get out of poetry resorted to masnavi as a solution. Şeyh Galib, who wrote a sufistic and allegoric piece called "Hüsn-ü Aşk", wrote out narratives in verse using the poetic genre of masnavi in his divan, too. Reflecting also an advising manner in his narratives, Şeyh Galib wrote out eight poetic narratives. He reported to have written poetic narratives under the titles of narrative-narratives as well. In this study, narrative poetry will be briefly enlightened and after that the eight narratives in the Divan of Şeyh Galib will be evaluated in terms of form and content. Conveying some of the couplets in these narratives to present day's Turkish, it is aimed to state the advice or the gist meant to be given.

Keywords: Şeyh Galib, Divan, poetic narratives.

*) Bu makale "2-4 Kasım 2018 tarihleri arasında Şanlıurfa'da düzenlenen El-Ruha 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur."

**) Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (e-posta: bulent_25_24@hotmail.com)

Makale Geliş Tarihi: 13.09.2018

Makale Kabul Tarihi: 21.11.2018

I.Giriş

Divan edebiyatında çok eski gelenekten kaynaklanan bir husus nazımın nesirden daha ön planda olduğudur. Bundan dolayı bütün edebi türler, fıkıh, tıp, tefsir gibi eserlerde bile nesirle değil, nazımla anlatılmıştır. “Romanslar, mesneviler, hikâyeler, tragedyalar, hattâ tarih, felsefe gibi alanların eserleri, nazmı yegâne ifade tarzı olarak seçerler. Yazana da okuyana da sanki manzum olmayanın yaşamak ve geleceğe kalmak şansı yok gibi gelir” (Özgül, 2013: 59). Dolayısıyla dönemin hikâye ihtiyacı da çoğu zaman nesirle değil, nazımla karşılanmıştır. Bu nedenle mesneviler “yüzyıllarca hikâye geleneğimizin en temel formu olmuştur. Kaleme alınırken günümüz algısında olduğu gibi şiir ve hikâye ayrımının düşünülmediği bu biçimsel yapıda şiir ve hikâyenin ilginç birlikteliği sergilenmiştir. Hiç şüphesiz mesneviler, manzum hikâyelerdir ve günümüz modern öyküsünün pek çok özelliğini bünyelerinde taşır” (Tosun. 2017: 113). Her beytin kendi arasında kafiyeli oluşu, şairlerin uzun ve hacimli manzum eserler yazarken başvurdukları bir nazım şekli olmuştur. Böylece mesnevi, “anlatılması sayfalar tutacak uzun hikâyelerin, öğretici konuların işlendiği, kafiyesine yüzlerce, binlerce eş kelime bulmayı kaldıramayacak geniş çaplı eserler için müracaat edilebilecek tek nazım şeklidir, uzun maceraların hikâye edildiği eserlerde devamlı kullanılışı neticesindedir ki mesnevi bir nazım şekli olmaktan çıkıp mâna genişlemesiyle edebî bir nevi belirten bir ad olmuştur” (Akün, 2014: 84). Bu bakımdan mesneviler bir nazım şekli olmakla birlikte dönemin hikâye anlatma görevini de üstlenmiştir.

Klasik Türk edebiyatında hikâyelerin yer aldığı eserlerin ilki hikâye külliyatlarıdır. Cinânî'nin Bedâyiü'l-Âsâr'ı, Veysi'nin Hâb-nâme'si, Nergisi'nin Nihâlistân'ı bu tarzda içerisinde çeşitli küçük hikâyeleri barındırmaktadır. Bu eserlerin yanı sıra “bazı araştırmacıların halk hikâyesi olarak kabul ettiği, ancak klasik hikâyelerin bütün vasıflarını bünyesinde taşıyan, mekân, dil, vak'a özellikleriyle İstanbul'u yansıtan gerçekçi ve orijinal hikâye kitapları da vardır. Sultan IV. Murad devrine ait olduğu bilinen, müellifleri meçhul bu hikâyeler Hançerli Hanım, Binbirdirek Batakhânesi, Letâifnâme, Hikâye-i Cevri Çelebi, Tıflî ile İki Birader Hikâyesi, Kanlı Bektaş, Sansar Mustafa, Safiye ile Yûsufşah Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazâde, Hikâye-i Sipâhî-i Şâdân, Hikâye-i Hüseyin Çelebi, Câfer Paşa Hikâyesi, Hikâye-i Sipâhî-i Kastamonî adlarını taşır” (Kavruk- Pala, 1998: 492). Bu şekilde kaleme alınan hikâye ve hikâye külliyatları dışında mesnevilerde de hikâyelere rastlanmaktadır. Bazı mesnevilerde (Ferîdüddîn Attâr: Esrârname ve Mantiku't-Tayr, Sadî-i Şirâzî: Bostân ve Gülistân, Firdevsî: Şahnâme, Mevlânâ: Mesnevî) pek çok küçük hikâye bulunurken bazı mesneviler ise (Fuzûlî: Leylâ vü Mecnûn, Cem Sultân: Cemşid ile Hurşid, Taşlıcalı Yahyâ: Yûsuf u Züleyhâ, Şeyh Gâlib: Hüsn ü Aşk gibi bu türden mesnevileri çoğaltmak mümkündür) uzun ve tek bir hikâyeden oluşmuştur. Hikâye külliyatları ve mesnevilerde bulunan kısa ve uzun hikâyelerin yanı sıra şairler divanlarında da manzum hikâyeler kaleme almışlardır. Manzum hikâye yazarken yine öncelikli olarak mesnevi (Ünlü, 2016: 167-

184) nazım şekline başvurulmakla birlikte kaside,¹ gazel,² nazım şekliyle de yazılan bazı şiirleri de manzum hikâye olarak değerlendirmek mümkündür.

18. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biri sayılan Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk isimli tasavvufi mesnevisinin yanı sıra divanında da mesnevi nazım şekliyle küçük hikâyeler kaleme almıştır. Bu tebliğde Şeyh Gâlib'in Divanı'nda yer alan manzum hikâyeler, şekil ve muhteva yönünden değerlendirilecektir. Hikâyelerden bazı beyit alıntıları yapılacaktır.

II.Şeyh Gâlib Divanı'ndaki Manzum Hikâyeler

Divanda³ sekiz hikâye bulunmaktadır. Hikâyelerin tamamı mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Hikâyelerin tamamında aruzun hezec bahrinin “mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün” kalıbı tercih edilmiştir. Şeyh Gâlib, manzumelerin başına “hikâye” ya da “hikâyet” başlığı atarak okuyucuya tahkiye anlatım biçimiyle manzume yazacağını duyurmaya çalışmıştır. Divanda yer alan hikâyeler şunlardır: Hikâyet-i Bülbül ü Ta'rîz-i Kaz (47 beyit), Hikâye-i Mahmûd-ı Gaznevî (29 beyit), Hikâye-i Leylâ vü Mecnûn (18 beyit), Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mu'inü'd-dîn Pervâne (19 beyit), Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mürîd (20 beyit), Hikâye-i Bû Hafz-ı Haddâd Bâ Şiblî Rahmetu'llâhi Aleyhi'l- Bârî (25 beyit), Hikâyet-i Seyyâh-ı Meşhûr Bâ-Attâr Rahimehu'llâh (55 beyit), Hikâyet-i Bâ-yezîd-i Bistâmî (18 beyit).

A.Hikâyet-i Bülbül ü Ta'rîz-i Kaz⁴

Divan edebiyatında gül ü bülbül konusu çokça işlenmiş ve bu ismi taşıyan mesneviler yazılmıştır. Gül, sevgiliyi; bülbül ise âşığı karşılayacak şekilde mazmun olarak kullanılmıştır. Şeyh Gâlib de Klasik edebiyatta çok işlenen bu konuyu kırk yedi beyitlik manzumesiyle ele almıştır. Hikâye, bülbülün gülün rengiyle kırmızıya boyandığının, gülün etrafında dönüp durduğunun ve gül için ötüp durduğunun tasviriyle başlar.

Olup gülşende bülbül bir seher teng
Cemâl-i gülden almış şu'le âheng

Yakıp cânın şarâb-ı bî-gış-ı gül
Tenin hâkister etmiş âteş-i gül

Olup her mûyu gül âheng-i gülden
Kabâ-yı şu'le geymiş reng-i gülden (1-3)

¹ Bu konu için bk.: Tunca Kortantamer, “Nedim'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler,” *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 337-390; “Nedim'in Küçük Manzum Hikâyeleri,” s. 391-412.

² Bu konu için bk.: Saadet Karaköse, “Divan Şiiri Gazellerinde Tasvir ve Tahkiye” *İlmî Araştırmalar*, S. 18, 2004, s. 45-59.

³ Şeyh Gâlib, *Divan*, Hz.: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.

⁴ Kalkışım, age., s. 212-216.

Ciger kanıyla etmiş câmesin al
Boyanmış gül gül olmuş hep per ü bâl

Edip minkârını fevvâre-i hûn
Figânı etmiş âfâkı şafak-gûn

Görünce âteş-i gülden alâmet
Koparmışdı kızılca bir kıyâmet (9-11)

Bülbülün figanını işiten kötü avazlı kaz, bülbülü bu hâle düşüren gülün yaprağından birkaç yaprak ısırır ve bülbülün bu acı yaprak için bu kadar ah u vah etmesine bir anlam veremez.

İşitmiş anı bir kaz-ı bed-âvâz
Kenâr-ı bâğda olmuş dehen-bâz

Edip tavsîf-i bülbül tâkatin tâk
Isırmış berg-i gülden birkaç evrâk

Demiş değmez bu rütbe âh u vâha
Acıdır benzemez sâ'ir giyâha (12-14)

Hikâyenin bu kısmında kazın idrak edemediği bu olaya vakıf ehl-i hikmet biri söze girer. Gülün sırlarını anlatmaya başlar, o kazı cahil ve ahmak olarak nitelendirir. Hikmet ehli kişi, gülün özelliklerini sıralayarak gül yağının hastalıklara deva olduğunu o nedenle bülbülün kendi dertlerine deva olsun diye gül yaprağından tattığını dile getirir. Bülbülün nağmeler icra etmesinin sebebinin yine gül yaprağındaki bir özelliğe bağlar.

Olur vâkıf meğer bu mâ-cerâyâ
Bir ehl-i hikmet-i Bukrat-mâye

Olup kânûn-ı hikmetden sühan-sâz
Gülün esrârın etmiş şerhe âgâz

Edip ol kazı çok techîl ü tahmîk
Buyurmuş ol makâmı böyle tahkîk

Ki gül gâyet mukavvîdir dimâğı
Kuvâyı hıfz eder z-cümle yağı

Murattibdir latîf u cân-fezâdır
Müferrih hem müfettih bir devâdır (15-19)

Gülün hâsıyyetin sor bir tâbibe
Tehî ta'n [itme] hâl-i andelîbe

Ne bildin belki anın derdi vardır
Anınçün derde âh-ı serdi vardır

Maraz şiddetlidir muhtâc ilâca
Şarâb-ı gülle tartîb-i mizâca (21-23)

Şeyh Gâlib, ehl-i hikmetin ağzıyla bülbülün musiki icra etmesini birtakım musiki terimleriyle ilişkilendirerek tasavvufî bir anlatım sergiler. Kazın zahire bakıp karar verdiğini, öze inemediğini belirtir. Bu tasavvufî açıklamalar ışığında kaz, gerçeği idrak ettiğini ifade ederek bu öğütü kulağına küpe yapar ve artık bu gerçek karşısında bütün vahşi hayvanların susmaları gerektiğini haykırır.

Anın elhâmı keyfiyyâtdandır
Dakı ikâ'ı kemmiyyâtdandır

Olur etvâr-ı üd üzre mürtesim
Mesânî vü mesâlis zîr ile bemm (31,32)

İkiye münkasımdır devr-i tab'ı
Biri kışrîdir anın biri vaz'î

Şerî'atda bulam dersen işâret
Terennüm-rîz imiş eşcâr-ı Cennet

Yakîn belki bu esvât u usûlât
Verir elbet nüfûsa infî'âlât

Safâ vü kabz u bast u hüzn ü hayret
Sahâ vü meskenet dehşet şecâ'at

Niçedir bülbülün bu hâl ü kâlî
Değildir menfa'atdan şemme hâlî

Görüp tedkîk u tevfkın anın kaz
Demiş hakkâ ve sıdkâ etmiş âvâz

Bu pendî bend edip kendisi gûşa
Edip iskât sus sus der vuhûşa (34-40)

Hikâyenin sonunda Şeyh Gâlib, gül ü bülbül konusunun çok işlendiğini, bu konuda çok söz israf edildiğini belirtir. "Ne bülbül musikiye âşinâdır ne de gül, bülbülün derdine

devadır. Bütün bunlar İlahi aşkı inkar edenleri susturmak içindir. Bu durumu anlayanlar divane kişilerdir. Bu konuda dedi kodu yapanlar ise İlahi aşka bî-gâne kişilerdir.” şeklinde bir mesajla Şeyh Gâlib, manzumesini tamamlar.

Hakikatda bu sözler lâfdir hep
Nefes gencînesin isrâfdir hep

Ne bülbül mûsikîden âşinâdır
Ne gül emrâzına anın devâdır

Ederler Gâlib erbâb-ı dirâyet
Cedelle münkirân-ı aşkı iskât

Bilen ol hâleti dîvânelerdir
Edenler güft ü gû bî-gânelerdir (43-46)

Şeyh Gâlib, bu hikâyesi ile kâl ehli ile hâl ehli arasında bir karşılaştırma yaparak aşkın hâl ile ancak anlaşılabilceğine vurgu yapar.

B.Hikâye-i Mahmûd-ı Gaznevî⁵

Manzume yirmi dokuz beyitten oluşmaktadır. Şiir, Gaznevî Sultan Mahmud’un⁶ altın ve incilerle işlemeli kasrından halkın neler yaptığını gözlemlemesinin tasviriyle başlar.

Ki şâh-ı Gaznevî Sultân Mahmûd
Ederken mülk-i dehri garka-ı cûd

Çıkıp bir kasr-ı zerrîn-tâka her rûz
Olurmuş mihr-i subha tal’at-âmûz

Ne kasr ammâ ki Arş-ı Câvidânî
Ayağ altına almış âsumânı

Felek mînâsı ammâ cevher-âgîn
Zemîninden nümâyân Çîn ü Mâçîn

Eğer medd-i basardan olsa is’âf
Görünmek muhtemel eslâf u ahlâf

⁵ Kalkışım, age., s. 216-218

⁶ “Sultan Mahmud-ı Gaznevî M. 970 yılında doğmuştur. Gazneli Devleti’nin kurucusu ve büyük hükümdarıdır. Devrinde şiire ve şairlere büyük saygı göstermiştir. Fars Edebiyatı onun buyruğuyla Firdevsî’nin kaleminden Şeh-nâme’yi kazanmıştır. Sultan Mahmud divan şiir ve nesrinde cömertliği, dindarlığı, sözünde durması, yardımseverliği, iyilikseverliği, adaleti vb. özellikleri ile anılmıştır.” Ayrıntılı bilgi için bk.: Gencay Zavotçu, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 464-466.

O bâlâ tâkdan ol şâh-ı a'zam
Olurmuş nâzır-ı ahvâl-i âlem (2-7)

Her gün hoş-endam bir pirin çöplüğe gelip birkaç akçe bulup gittiğini görür. Pirin bu davranışı fakirlikten mi yoksa denaetten mi yaptığını belirlemesi için Ayaz'ı⁷ görevlendirir.

Görür her gün ki bir pîr-i hoş-endâm
Gelir süpründülükde eyler ârâm (8)

Ayâz-ı hâssa anı gösterip şâh
Demiş olsak şunun hâlinden âgâh

Denâ'etden mi eyler böyle kârı
Yâhûd fakrın mı olmuş zahm-hârı (10,11)

Bunu tespit için de Sultan Mahmud, bir inci vererek Ayaz'ın bunu çöplük yerde saklanmasını ister. Eğer fakirlikten ise bu inciyi bulduğu takdirde bir daha gelip o kötü işi işlemeyeceğini düşünür. Pir inciyi bulur lakin ertesi gün yine o çöplüğe gelerek toprağı elemeye devam eder.

Verip dest-i Ayâza bir dür-i pâk
Demiş var eyle pinhân-gerde-i hâk

Gelip buldukda ferdâ anı ol pîr
Olur bu vâkı'a hakk üzre ta'bîr

Ki fakrındansa bir dahı edip âr
Bu kâr-ı şûma çekmez renci her bâr (13-15)

Bulur vaktâ gelip ol dürrü ol pîr
Eder izhâr yüz bin şevk u teşvîr (17)

Bakarlar rûz-ı ferdâ gelmiş ol pîr
Yine ol hâki eyler vaz'-ı galbîr (20)

Sultan bu durumu görünce gazaba gelerek piri huzuruna getirtir. Pirden her seher bu işi niye yaptığını sorar. Fakirlikten dolayı mı böyle bir davranış sergilediğini öğrenmeye çalışır. Pir ise cihanda kendisinden daha zengin birinin olmadığını söyleyerek kendisinin

⁷ “Gazneli Sultan Mahmud'un has gulamlarındandır. Akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için padişah tarafından çok sevilmiş ve itimad edilmiştir. Ayâz, divan şiir ve nesrinde saç ve Sultan Mahmud'a olan sadakatıyla anılır.” Ayrıntılı bilgi için bk.: Zavotçu, age., s. 89, 90.

tek mutlu olduğu yerin toprak olduğunu o nedenle bir türlü topraktan uzaklaşmadığını belirtir.

Gazab gelmiş cenâb-ı pâdişâha
Getirtmiş pîri ol dem bârgâha

Demiş fakrın mıdır bâ'is ki ey pîr
Olursun böyle topraklarda dil-gîr

Demiş ol pîr ey şâh-ı keremver
Cihânda azduru benden tûvânger (21-23)

Demiş pîr unduğum yerdir efendim
Sever lâ-büdd bu cân-ı müstemendim

Gınâ kesb etmişim bu hâkdan ben
Olur gördükçe gönlüm şâd u rûşen

Değildir ihtiyacımdan bu hizmet
Ferâmuş etmeğe koymaz mürüvvet (26-28)

Şeyh Gâlib bu hikâye ile okuyucuya insanın kendini en çok mutlu hissettiği şeyden bir türlü vazgeçemeyeceği mesajını vermeye çalışmıştır. Toprağın insanlar için çok önemli bir unsur olduğuna değinerek asıl zenginliğin topraktan geldiği ana fikrini aşılama gayret göstermiştir. Tahkiye yönteminde kahramanlar arasındaki diyaloglarla anlatımı akıcı bir hâle getirmiştir.

C.Hikâye-i Leylâ vü Mecnûn⁸

İslam milletlerinin ortak edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn hikâyesi önemli bir yer tutmuştur. Fars edebiyatında Nizâmî ve Molla Câmî başta olmak üzere Türk edebiyatında Ali Şir Nevâî, Şâhidî, Hamdullah Hamdi, Şeyyad Hamza, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahya vb. birçok şair tarafından bu konu ele alınıp eserler ortaya koyulmuştur. Hüsn ü Aşk mesnevisini yazan Şeyh Gâlib de Türk edebiyatında bu kadar çok sevilen ve işlenen bir konuya kayıtsız kalmamak adına kısa da olsa bu manzum hikâyesiyle kervana dahil olmuştur. On sekiz beyitten oluşan hikâye, Mecnûn'un nasıl bir hâlet-i ruhiyede olduğunun tasviri yapılarak başlamaktadır. Mecnûn'un Leylâ'nın aşkıyla perişan bir hâlde olduğu, onun aşkıyla yanıp tutuştuğu, acı ve ızdırab çektiği aşağıdaki beyitlerle ifade edilmiştir.

Siyeh-mest-i şarâb-ı hayret olmuş
Kararmış gözleri Leyliyle dolmuş

⁸ Kalkışım, age., s. 218-220.

Dolaşdırmış perîşân seyri râha
Tutulmuş kendisi çün dâm-ı mâha (2,3)

Düşüp çün müy-ı zengi pîç ü tâba
Büzülmüş künc-i târ-ı ıztırâba (5)

Şair, Mecnûn'un ruh hâlinde bir anda değişiklik yaparak kendi hâlinde memnun olan ve Leylâ'dan şikâyet etmeyen bir tavra büründüğünü belirtir. Mecnûn'daki ruh hâlinin ve davranış değişikliğinin sebebini mecazi aşktan İlahi aşka geçişi olarak yorumlayabiliriz. Mecnûn, artık Allah aşkıyla yanıp tutuştuğu için Leylâ'nın aşk ateşi onun yanında sönük kalmaktadır.

Olup hoşnûd kendi âteşinden
Şikâyet etmez olmuş meh-veşinden

Cefâdan ney gibi zâr etmez olmuş
Varıp Leylâyı bizâr etmez olmuş

Olup fâriğ dil-i divânesinden
Usanmış vaz'-ı küstâhânesinden (7-9)

Hikâye, bu durumu öğrenen Leylâ'nın gazaba gelip Mecnûn'a taş atmasıyla devam eder. Leylâ, Mecnûn'un kendisine olan ilgisizliğinden yakınarak ona sitem eder. Hâlbuki Leylâ sadece Mecnûn için süslendiğini vurgular.

Duyup ol berk-ı sâ mân ya'nî Leylî
Gazabnâk eylemiş Kaysa tecellî (10)

Perîşân olmanı edip tahayyül
Seninçün şânelenmiştir bu kâkül

Bu sûretler seninçün rû-nümâdır
Nazar âyîneye sanma sanadır (12,13)

Hikâye, Gâlib'in söze girerek İlahi aşkı tasavvufî açıdan yorumlaması ile biter. Gâlib, âşığın İlahi aşka geçebilmesi için beşeri aşkı tatması gerektiğini ifade ederek, İlahi aşk yolunda âşıkta bir nişan olmasını belirtir. Âşığın nişanı da hakiki aşk yolunda sıkıntı çekmesidir. Şeyh Gâlib, âşıkların böyle bir yolda işinin zor olduğunu söyleyerek bir mürşidin yardımının olması gerekliliğine de vurgu yapar. Çünkü Allah'a ulaşmak isteyen salikin daima masivaya bulaşma tehlikesi mevcuttur. Ancak bu tehlikeden mürşidinin yardımıyla kurtulabilir.

Hemân yan ağla Mevlâyı seversen
Koma feryâdı Leylâyı seversen (14)

Olur ma'şûk dâğ u zahma tâlib
Nişân lâzımdır âşıklarda Gâlib

Mülevvesdir hemîşe kâr-ı uşşâk
Meğer imdâd ede hünkâr-ı uşşâk (16,17)

D.Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mu'inü'd-dîn Pervâne⁹

On dokuz beyitten müteşekkil hikâyede Mevlânâ ile Mu'inü'd-dîn Pervâne¹⁰ arasında geçen bir olay anlatılmıştır. Hikâye, Mevlânâ ve Mu'inü'd-dîn Pervâne'nin tasvirleri yapılarak başlar. Mevlânâ, Mevlevîlerin sığınağı, Mesnevi'nin yazarı, Şems'in dostu olarak nitelendirilirken Mu'inü'd-dîn Pervâne ise Selçuklu Devleti'nin veziri ve Mevlânâ'nın sohbetlerine iştirak eden bir kişi olarak ifade edilmiştir.

Kitâb-ı Mesnevî'nin âsumâmı
Münevver maşrık-ı Şems-i ma'ânî

Ser-efrâzı şehân-ı ma'nevînin
Penâhı âşıkân-ı Mevlevînin

O devletde vezâret birle muhtass
Mu'inü'd-dîn imiş Pervâne mahlas

Olup hattâ ki nûrundan sebak-gîr
Komuş Pervâne nâmın Hazret-i Pîr

Mevlânâ, Mu'inü'd-dîn Pervâne'nin sadık âşıklardan biri olduğunu anlamış ve kendisini ondan uzak tutmamıştır. Ama Mu'inü'd-dîn Pervâne devlet idaresi noktasında gurura kapılmış olduğu iftiralari atılmıştır. Mevlânâ işlerin yoğunluğundan Mu'inü'd-dîn Pervâne'den uzaklaşmak mecburiyetinde kalmıştır. Mu'inü'd-dîn Pervâne, Mevlânâ'nın kendisinden uzaklaşmasını kendisinin gurura kapılması olayına bağlamıştır.

Olup ol âşıkın sıdkından âgâh
Mübârek pâyını çekmezmiş ol şâh

⁹ Kalkışım, age., s. 220,221.

¹⁰ Anadolu Selçukluları tarihinde bir döneme adını veren devlet adamıdır. Mevlânâ'nın yakın dostu ve mürididir. Mevlânâ ile olan yakınlığı üzerine çeşitli menkıbeler ortaya koyulmuştur. Hayatı ve Mevlânâ ile olan yakınlığı hakkında geniş bilgi için bk.: Muharrem Kesik "Mu'inü'd-dîn Süleymân Pervâne", *DİA*, TDV Yayınları, C. 31, s. 91-93, Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, Farsçadan Çeviren Tahsin Yazıcı, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 766-768, Derviş Küçükyıldırım, *Mevlânâ'nın Pervâne Mu'inü'd-dîn Süleymân İle İlişkileri*, Selçuk Üniversitesi, Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015. s. XII+127.

Meğer bir gün ki da'vâ-yı riyâset
Mu'inü'd-dîne vermiş idi nahvet

Getirmiş gönlüne bir hâtır-ı şûm
Görüp çekmiş ayağın Mürşid-i Rûm (9-11)

Bir olay sonucunda Mevlânâ ve Mu'inü'd-dîn Pervâne bir araya gelirler. Birbirleri hakkında yanlış düşüncelere daldıklarını itiraf ederler. Mevlânâ, Mu'inü'd-dîn Pervâne'nin ondan uzaklaşma konusunda sû'-i zanna düştüğünü ifade eder. Mu'inü'd-dîn Pervâne de Mevlânâ'nın yanında değeri ve itibarı varken gurura kapıldığını zannetmesinin yanlış olduğuna dikkat çeker.

Buyurmuş Hazret-i Monlâ vezîre
Ne lâzım sû'-i zann etmek fakîre

Bu bâbın seddine meşgûl idim ben
Ayak çekdikde fûrce buldu düşmen

Nümâyânken katında kâr u bârım
Sanırsın kibr ola hâşâ şikârım (15-17)

Şeyh Gâlib, hikâyenin sonunda kendi durumuna konuyu getirerek kendi müritleri ile olan ilişkilerinde iftiralara kulak asmamak ve sû'-i zanna düşmemek gerektiğine dikkat çeker. Böyle bir durumda hâl ehlini kendinden uzaklaştırabileceği noktada öz eleştiri yapar.

Kıyâs-ı nefis edip sen etme pinhân
Değildir serserî tavr-ı azîzân

Gubâr erdirme rûy-ı ibtihâle
Ayak çekdirme Gâlib ehl-i hâle (18, 19)

E.Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mürîd¹¹

Mevlevî şeyhi olan Şeyh Gâlib, Mevlânâ üzerine yazdığı her şiirinde olduğu gibi bu manzumesinde de Mevlânâ'ya olan bağlılığını ve Mevlânâ'nın şân ve şöhretinin her tarafa yayıldığını dile getirdiği beyitleriyle hikâyeye giriş yapar. Yirmi beyitten müteşekkil hikâye Mevlânâ ve bir mürid arasında geçmektedir. Malını, itibarını bir kenara bırakıp derviş olmak isteyen bir kişi vardır. Şair, mahlas-ı hâm ve derviş-i nâ-kâm kelimeleriyle en başından bu kişinin derviş olma yolunda henüz olgunlaşmadığını okuyucuya haber verir.

¹¹ Kalkışım, age., s. 221-223.

Celâle'd-dîn-i Rûmî ya'nî pîrim
Efendim pâdişâhım dest-gîrim

Salıp şûr-ı kıyâmet kâ'inâta
Erişdi bâng-ı kûsu şeş cihâta (1,2)

Meğer ol haylden bir mahlas-ı hâm
Dilermiş olmağa dervîş-i nâ-kâm

Bırakmış esb ü mâl ü i'tibârı
Düşüp bu kayda terk etmiş karârı (4,5)

Şeytan vesvese vererek hâm dervîşi yolundan saptırmak ister ve başarılı olur. Dervîşin zihninde hoş olmayan mânalar oluşur. “Kendimi bu yolda harap ettim, malımı, itibarımı kaybettim, dervîşlik yolunda ne işim var” şeklinde bir dervîşe yakışmayan cümleler ağzından dökülür.

O günlerde edip Vesvâs iğvâ
Tolaşmış gönlüne bu hâm ma'nâ

Ki vardı hayli kâr u bâr u mâlım
Neden düşdüm bu kâra n'oldu hâlim

Edip itlâf ol emlâk-i pâki
Harâb etdim bu cism-i derdnâki

Neden düşdü yolum dervîşler ile
Ne kaydım var benim bu işler ile (7-10)

Mevlânâ, bu durumu öğrenince bir tedbir düşünür. Bir at ve bin altını o kişiye göndertir. “Bu at ve altını alarak eski işine ve itibarına geri dönsün” der. Evliyâyâ bu şekilde minnet etmemesi gerektiği konusunda uyarır. Çünkü bu yol nasipsizlerin yoludur. Ancak Hakkın rızasını kazanmak için bu yolda gidilir. Bu uyarılar karşısında mürid pişman olup dünya meşgalelerini yeniden def etmesiyle hikâyeye tamamlanır.

Bu cânibden Cenâb-ı Hazret-i Pîr
Duyup ol fikri etmiş böyle tedbîr (12)

Binip bu ebreşe kârında olsun
Alıp altunu bâzârında olsun

Bıraksın imtinânı evliyâyâ
Tolaşsın gelmesin semt-i safâyâ (15,16)

Fakırdır bî-nevâlar kârıdır bu
Dönersen dön rızâ bâzârıdır bu (18)

Olup bu hâle nâdim merd-i dervîş
Gelip etmiş yeniden def'-i teşvîş (20)

Şeyh Gâlib bir bakıma bu hikâyesiyle çevresindeki müridlerini de uyarmıştır. Allah yolunda yürümek isteyen kişinin dünyadan vazgeçmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. Mal ve itibarın insanları bu yoldan çevirebileceğine dikkat çekerek böyle bir hataya düşüldüğü takdirde pişmanlık duyulmasını tavsiye etmiştir.

F.Hikâye-i Bû Hafz-ı Haddâd Bâ-Şiblî Rahmetu'llâhi Aleyhi'l-Bârî¹²

Nasihat tavrının hakim olduğu ve tarikat adaplarından birinin ne olduğuna dair anlatımın sergilendiği hikâyenin ana kahramanları Hafz-ı Haddâd¹³ ile Şiblî¹⁴ dir. İkisinin arasında geçen bir olay konu edilmiştir.¹⁵ Şeyh Gâlib, bu hikâyesi ile misafir ağırlamanın nasıl olması noktasında bir uyarıda bulunmuştur. Yirmi beş beyitten oluşan hikâye, Hafz-ı Haddâd'ın Şiblî'ye misafir olmasıyla başlar. Dört ay boyunca Şiblî, Hafz-ı Haddâd'ı çeşitli nimetlerle çok güzel ağırlar. Ama Hafz-ı Haddâd bu durumdan memnun değildir. Çünkü ona göre misafire öyle davranılmalıdır ki geldiği için üzerine bir ağırlık çökmemeli, gidince de hafiflik hissetmemelidir. Hafz-ı Haddâd, bu durumdan Şiblî'yi haberdar etmek için de yolu düşerse onu misafir etmek istediğini söyler.

Rivâyetdir bu kim Bû Hafz-ı Haddâd
Ziyâret-güne etmiş azm-i Bağdâd

Cüneyd ile edip çok sohbet-i cân
Olurmuş hâne-i Şiblîde mihmân

Beher şeb ana ol şeyh-i büzürgîn
Edermiş puhte bir helvâ-yı şîrîn (1-3)

Demiş Şiblîye kim kârında hayr et
Nişâbûra gelip ikrâmı seyr et

¹² Kalkışım, age., s. 223-225.

¹³ Kaynaklarda Ebû Hafs el-Haddâd olarak geçmektedir. Melâmet ve fütüvvete dair fikirleriyle tanınan Nişâburlu bir sûfidir. Geniş bilgi için bk.: Tahsin Yazıcı "Ebû Hafs el-Haddâd" *DİA*, TDV Yayınları, C. 10, s. 127,128.

¹⁴ Ebû Bekr Dülef b. Cahder (Ca'fer b. Yûnus) eş-Şiblî (ö. 334/946) ilk sûfilerdendir. Tasavvufun bütün konu ve kavramları üzerinde fikir beyan etmiş ve onun bir ilim dalı olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş bir kişidir. Geniş bilgi için bk.: Dilaver Gürer, "Şiblî, Ebû Bekir", *DİA*, TDV Yayınları, C. 39, s. 125, 126.

¹⁵ Bu olay Tezkiretü'l-Evliyâ'da da yer almaktadır. Bk.: Feridüddin Attar, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Tercüme: Süleyman Uludağ, Semerkand Yayınları, İstanbul 2013, s. 494.

Tarîkatde odur kim mîzbânî
Giderken gitmesin senden girânî

Hafif olsun tekellüfsüzce tavrın
Berâber tut ki gitsin yâ otursun

Budur mihmâna ikrâm-ı tarîkat
Bilirler anı erbâb-ı hakikat (5-8)

Şiblî kırk dostuyla birlikte Hafz-ı Haddâd'a misafir olur. Hafz, kırk bir mum yakar. Şiblî bu durumu görünce şaşırarak Hafz'a dönerek "misafirlikte tekellüf olmayacağını" dediğini ona hatırlatır. Hafz bu söze karşılık Şiblî'den mumları söndürmesini ister. Şiblî üfler ama birisi hariç hiçbirisini söndüremez.

O şeb Haddâd eder kırk şem' ihzâr
Eder her birisin pür-neşr-i envâr

Edip kendi dahı pür-nûr çerâğın
Çerâğân eyler ol Firdevs bâğın

Demiş Şiblî ki ey şeyh-i tasavvuf
Değidir işte bu tarh-ı tekellüf

Buyurmuş ana Haddâdî cüvânmerd
Söyündür cümlesin edip dem-i serd

Çalışmış sönmemiş birisi aslâ
Meğer şeyhin çerâğ-ı hassı ferdâ (11-15)

Hafz-ı Haddâd, Şiblî'ye bu olayın hikmetini açıklar. Yaktığı kırk mum gelen misafirler içindir. Yani Allah'ın rızasını kazanmak için yakmıştır. Diğer bir mumu ise kendi için yakmıştır. Haddâd, Şiblî'ye dönerek "Kendim için yaktığın mumu söndürdün ama Allah rızasını gözeterek yaktığım mumları söndüremedin. Senin Bağdad'da yaptıkların benim içindi. Allah rızası için değildi" şeklinde hitap ederek tarikat ehlinin bundan ders almasını ister.

Demiş gördün mü esrâr-ı hulûsu
İnandın mı işârât-ı nusûsu

Benim mum yakdığım Allâh içindir
Ne Şiblî vü ne şâhenşâh içindir

Hulûsum vermedi Allâh bâda
Fakat çerâğımın ziyâde (16-18)

Sen ammâ eyledin Haddâda ikrâm
Tarîkat bu değıldir hâmsın hâm (20)

Şeyh Gâlib, birçok hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyesinde de sözü kendine getirerek tarikat ehli olmanın yolunun tarikat adabını bilmekten geçtiğini belirtir ve kendisini Allah misafirlerinin hizmetkârı olarak nitelendirir.

Senin kârın değılken mihmânlık
Ne haddin Gâlib etmek mîzbânlık

Gelirsen hânedân-ı evliyâyâ
Tufeyl ol mihmânân-ı Hudâyâ

Eğer teşrîf ederlerse sarâyın
Çıkıp derbânlık et hâlî ko câyın

Kolay bir iş değıl adâb-ı sohbet
Hemân da'vâyı ko halvet selâmet (22-25)

G.Hikâyet-i Seyyâh-ı Meşhûr Bâ-Attâr Rahimehu'llâh¹⁶

Şeyh Gâlib'in kaleme aldığı hikâyeler içerisinde en hacimli olan hikâyedir. Elli beş beyitten müteşekkil hikâye bir seyyahın başından geçen olayları konu etmiştir. Hikâye seyyahın tasviriyle başlar. Seyyah, bir yerde mukim olmadan derviş gibi gezip durmaktadır.

Ki vardı bir zamân bir merd-i seyyâh
Gezer âlemleri mânend-i ervâh

Nemed-ber-dûş u peşmîn-pûş u medhûş
Döner pervâne-veş pür-süz u hâmûş

Karâr etmezdi bir menzilde câvîd
Başın alır gider mânend-i hûrşîd

Meh-i nev-veş olup keçkûl-ı gerdân
Eder âfâkı pür-envâr-ı irfân

Başında maş'al-âsâ şu'leden tâc
Mukîm-i sûr idi hem-râh-ı huccâc

¹⁶ Kalkışım, age., s. 225-229.

Bürehne-pâ vü huşk-endâm u sad-çâk
Tamlarlardan mürekkeb hem-çü misvâk (3-8)

Dolaşmış Çîn ü Mâçîn ü Hıtâyı
Bütün gözden geçirmiş mâ-verâyı

Düşüp sahrâlara mânend-i Mecnûn
Komamış gezmedik bir deşt ü hâmûn (11, 12)

Seyyah hem gezmiş hem de her gezdiği yerden bir şey öğrenip renkten renge, bir hâlden başka bir hâle bürünmüştür. En sonunda velilerin tavrını beğenerek pirlerin eteğini tutmuştur.

Çıkıp kürsîye etmiş emr-i ma'rûf
Yalan şâhidliği etmiş giyip sûf

Harâbât içre etmiş çok ibâdât
Cevâmi'de hem envâ'-ı fesâdât

Bakıp her rengden bir evreng almış
Televvünde işi Allâha kalmış

Tamâm etmiş fûnûn-ı mâ-sivâyı
Beğenmiş tavr-ı merdân-ı Hudâyı

Edip tahsîl her ilmi unutmuş
Gönülden dâmen-i pîrânı tutmuş (18-22)

Seyyah bu şekilde gezerken yolu bir gün korku dolu bir vadiye düşer. Öyle bir vadidir ki devler, gulyabaniler ve kan döken gaddar kişilerle doludur. Şeyh Gâlib'in buradaki tasvirleri Hüsn ü Aşk mesnevisindeki tasvirleri hatırlatmaktadır.

Gezerken bir gün ol âşüfte-sâmân
Olur bir vâdî-i pür-hevle mihmân

Ne vâdî Kerbelâ-yı vahşet-engîz
Zemîn-i mürdegân hâk-i belâ-hîz (23, 24)

Mukîmi dîv ü gül ü düzd-i hûn-hâr
Birikmiş bir bölük mekkâr u gaddâr

Yapılmış her taraf maktûl u maslûb
Tağılmış tağlara feryâd u âşüb (26, 27)

Yolda seyyah, bir kadına denk gelir. Kadın böyle bir yere düştüğü için adama acır ve ona bir dilim ekmek uzatır. Adam korku içinde de olsa ekmeği yer. Tam o anda ejder gibi gözleri par par yanan, cellad yüzlü ve kan dökücü bir hırsız çıkagelir. Böyle acımasız görünümüne karşın hırsız, seyyaha karşı çok iyi davranır ve onu misafir eder.

Bakıp dervîşe bir zen demiş eyvâh
Neden düştü yoluna böyle bir câh

Meğer ömrün bulup pâyân u encâm
Gelip bî-çâre kıldın bunda ârâm (29, 30)

Eline sundu ol dem bir dilim nân
Dedi dur şunda ber-âyîn-i mihmân (32)

Göründü nâ-gehân bir merd-i hûn-hâr
Elinde harbesi Merrîh-âsâr

Gözü par par yanar mânend-i ejder
Derinde şîr-i ner cellâd-peyker

Görüp dervîşi indi edheminden
Göründü âşinâlık âleminden

Alıp destin öpüp ikrâmlar ile
Yetirdi haymeye ibrâmlar ile

Ziyâfetler edip hânlar getirdi
Ta'âm u şerbet ü nânlar getirdi (35-39)

Bu duruma şaşırان seyyah, hırsızın niçin böyle davrandığını sorar. Seyyahın bu sorusuna karşılık hırsız “Sen bizim ekmeğimizi yediğin için artık bizim dostumuz oldun. Her ne kadar hırsız da olsak misafir severiz” şeklinde cevap verir.

Dedi dervîş var senden su'âlim
Perîşân oldu bu hâlinde hâlim

Değilken meşrebin mâ'il vefâya
Neden bu şefkatin ben mübtelâya (42, 43)

Cevâbında dedi ol düzd-i hûn-hâr
Yediğin nânadır bu lutf u îsâr (45)

Eğerci düzd-i bî-müzd ü namâsız
Mürüvvetsiz değil mihmân-nevâsız (48)

Şeyh Gâlib, diğer hikâyelerinde olduğu gibi sözü kendine getirerek yolunu kaybetmiş bir hırsızın bile nimet yiyen kişiye riayet ettiğini ifade eder. Bu durum ile kendi durumu arasında mukayese yapar. Kendisinin velilerin kölesi olduğunu, bağış yapmaya alışkın olduğunu belirtip Hazret-i Seyyid Ali'den kendisi için himmet edip noksanlarını bağışlamasını talep ederek hikâyeyi sonlandırır.

H.Hikâyet-i Bâ-yezîd-ı Bistâmî¹⁷

Durum hikâyesi olarak nitelendirebileceğimiz on sekiz beyitlik bu hikâyede Bâyezîd-ı Bistâmî¹⁸ nin tabiatı temaşa edip hayrete düşerek Allah'a münacat edışı tasvir edilmiştir. Kendisini bu derece hayrete düşüren bu sırrın hikmetinin ne olduğunu öğrenmek ister. Allah'tan gelen cevap ile bu sırrı anlamış olur.

Karanlık, mehtab tufanı aydınlığa dönüşmüş, çimenlikteki çiçekler de bu parlıtya eşlik ederek çimenlik cennete dönüşmüştür. Bu kadar güzel ve aydınlık bir yerde insanlar ise uyku hâlidir. Bu yer, kendi maksudlarına ulaşmayı isteyen kişilerden hâlidir. Bistâmî'yi hayrete düşüren durum da budur.

Meğer bir şeb ki meh-tâb oldu cûşân
Tenevvür-mâhdan nûr etdi tûfân

Beyâz-ı subha döndü şâm-ı deycûr
Safâdan oldu kûh-ı seng kâfûr (1, 2)

Çerâğân-ı çemen döndü Behişte
Semenler hûr-ı kâfûrî sirişte (5)

O rûtbe bahr-ı meh-tâb oldu cûşân
Çemende mürğ ü mâhî oldu yek-sân

Eder ebr-i sefid-i nûr bârân
Müşa'şa' her taraf elmâs-rizân

Müheyyâ herkese her gûne maksûd
Cihân pür-hâb u ber-bidâr-ı nâ-bûd (8-10)

Bistâmî bu durum karşısında Allah'a yalvararak bu sır nedir diye öğrenmek ister. Gökyüzü bu kadar parlak ve aşikar iken niçin talep eden kişilerden boş olduğunun hikmetini sorar.

¹⁷ Kalkışım, age., s. 229,230.

¹⁸ Ebû Yezîd Tayfûr b. İsâ b. Sürûşân (ö. 234/848 [?]), ilk büyük mutasavvıflardandır. Horasan eyaletinde bulunan Bistâm kasabasında doğmuştur. Hemen bütün tasavvuf ve tabakat kitaplarında Bâyezîd-i Bistâmî'den bahsedilirse de bu bilgiler genellikle onun menkıbeleri, sözleri ve şâhiyelerine dair olup bunlar arasında hayatıyla ilgili pek az bilgi bulunmaktadır. Geniş bilgi için bk.: Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bistâmî", *DİA*, TDV Yayınları, C. 5, s. 238-241.

Tutup yüz ol münevver bârgâha
Münâcât etdi Bâkî pâdişâha

Dedi yâ Rabb nedir bu sırr-ı pinhân
Ki yok bu bârgehde derdmendân

Bu gûne âşikâren tâk-ı âlî
Talebkârandan olmak niçe hâlî (12-14)

Allah'tan ilhamla cevap gelir. Bu yere herkesin gelemeyeceğini, evliyâ dergâhına gelenlerin davetli kişiler olduğunu anlar. Kendisinin zannettiği gibi kimsenin gelmediğini düşünmesi yanlıştır. Gelebilmeleri için izin verilmeleri gereklidir.

Gelip semt-i semâdan peyk-i ilhâm
Cevâbın verdi anı kıldı ilzâm

Ki serhengân-ı izz-i kibriyâyî
Komazlar bu sarâyâ her gedâyı

Gelenler âsitân-ı evliyâyâ
Bütün da'vetlidir Gâlib safâyâ

Sakın sûretde kalma aldanırsın
Komazlar yohsa gelmezler sanırsın (15-18)

Şeyh Gâlib, bu hikâyesi ile bir bakıma evliyâ makamına herkesin nail olamayacağını Allah'ın izin verdiği kullarının ancak bu makama ulaşabildiği mesajını verir.

III. Sonuç

Manzum hikâye geleneğini sürdürme gayesiyle Şeyh Gâlib, divanında sekiz tane manzum kısa hikâye kaleme almıştır. Anlatımı kolay sürdürmek maksadıyla da hikâyelerinde mesnevi nazım şeklini tercih etmiştir. Hikâyelerine bakıldığında bazı hikâyelerini (Hikâyet-i Bülbül ü Ta'rîz-i Kaz, Hikâye-i Leylâ vü Mecnûn) Klasik edebiyatta çok işlenen konulara kayıtsız kalmamak adına kaleme aldığı tahmin edilmektedir. Yine bazı hikâyelerini (Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mu'inü'd-dîn Pervâne, Hikâyet-i Hazret-i Mevlânâ Bâ-Mürîd) piri olarak nitelendirdiği Mevlânâ'yı temel noktaya koyarak yazmış ve bu hikâyelerden alınması gereken dersleri okuyucuya aktarmıştır. Şeyh Gâlib, bu hikâyelerde Mevlânâ'nın devrinde müritleriyle olan bazı olumsuz ilişkileri ile (Mevlânâ'nın devlet erkânıyla çok içli dışlı olması, Şems ile olan münasebeti) kendi devrinde müritleriyle olan olumsuz ilişkiler (Şeyh Gâlib'in sarayla olan yakın ilişki, padişahın kız kardeş Beyhan Sultan'a aşık olduğu dedikodusu) arasında bazı münasebetler kurmuştur. Bazı hikâyelerini ise (Hikâye-i Mahmûd-ı Gaznevî, Hikâye-i Bû- Hafz-ı Haddâd Bâ-Şibli Rahmetu'llâhi Aleyhi'l-Bârî, Hikâyet-i Seyyâh-ı Meşhûr Bâ-Attâr Rahimehu'llâh, Hikâyet-i Bâ-yezîd-i Bistâmî) evliyâ menkıbelerine

dayandırarak ve okuduğu eserlerden faydalanarak ortaya koymuştur. Hikâyelerin birçoğu tasavvufidir ve nasihat içeriklidir. Hikâyelerine tasvirle başlayıp hikâyelerin sonunda Şeyh Gâlib sözü kendine getirerek kendi devrindeki olaylarla ilişki kurmuştur.

Bu çalışma ile mesnevi nazım şekli ile günümüzün roman ve hikâyesini karşılayan müstakil eserler yazmalarının yanı sıra divanlarında da bazı manzum hikâyelere yer verildiği ifade edilmiştir. Manzum hikâye yazma geleneğine katkı sağlayan Şeyh Gâlib'in manzum hikâyeleri şekil ve muhteva bakımından ilim dünyasına tanıtımı yapılmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

- Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, Farsçadan Çeviren Tahsin Yazıcı, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Akün, Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.
- Feridüddin Attar, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Tercüme: Süleyman Uludağ, Semerkand Yayınları, İstanbul 2013.
- Gürer, Dilaver, “Şibli, Ebû Bekir”, *DİA*, TDV Yayınları, C. 39, s. 125, 126.
- Karaköse, Saadet, “Divan Şiiri Gazellerinde Tasvir ve Tahkiye” *İlmî Araştırmalar*, S. 18, 2004, s. 45-59.
- Kavruk, Hasan, Pala, İskender, “Hikâye”, *DİA*, C. 17, s. 491-493.
- KESİK, Muharrem, “Mu'inü'd-dîn Süleymân Pervâne”, *DİA*, TDV Yayınları, C. 31, s. 91-93.
- Kortantamer, Tunca, “Nedim'in Küçük Manzum Hikâyeleri” *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 391-412.
- Kortantamer, Tunca, “Nedim'in Şiirlerinde İstanbul Hayatından Sahneler,” *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 337-390.
- Küçükyıldırım, Derviş, *Mevlâna'nın Pervâne Mu'inü'd-dîn Süleyman İle İlişkileri*, Selçuk Üniversitesi, Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015. s. XII+127.
- Özgül, M. Kayahan, *Kandille İskandil*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.
- Şeyh Gâlib, *Divan*, Hz.: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2013.
- Tosun, Necip, *Doğu'nun Hikâye Kuramı*, Büyüyen Ay Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2017.
- Uludağ, Süleyman, “Bâyezid-i Bistâmî”, *DİA*, TDV Yayınları, C. 5, s. 238-241.
- Ünlü, Osman, “Nâbî Divânı'ndaki Manzum Hikâyeler”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 25, S. 2, 2016, s. 167-184.
- Yazıcı, Tahsin “Ebû Hafs el-Haddâd” *DİA*, TDV Yayınları, C. 10, s. 127,128.
- Zavotçu, Gencay, *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.